

Ergens tussen 17 augustus en 8 oktober 1876 voer Johannes Cornelis Zaalberg over de oceaan van Nederland naar Suriname. Op de eerste datum had Zaalberg afscheid als predikant genomen van zijn gemeente in Den Haag. Daar was hij sinds 1854 één van de predikanten van de hervormde gemeente geweest. Hij was geliefd om zijn oratorische gaven en verguisd om zijn gedrag.

Zaalberg in Suriname

Conflicten ging Zaalberg niet uit de weg en soms krijg je de indruk dat hij die zelfs opzocht. In 1864 had hij aan zijn gemeente bekend gemaakt dat hij aanhanger was geworden van de moderne theologie. Dit had niet alleen rumoer in zijn gemeente veroorzaakt, maar ook in het Nederlandsche Zendinggenootschap, waar hij dat jaar hoofdspreker op de jaarvergadering zou zijn geweest.

Intrede

Op 8 oktober 1876 deed Zaalberg intrede als predikant van de hervormde gemeente te Paramaribo. Iedereen die er toe deed was aanwezig, ook de gouverneur jhr. van Sypesteyn. Verder waren er vertegenwoordigers van de Evangelisch-Lutherse Kerk, de Moravische Broedergemeente en de beide synagogen. Het was gebruikelijk dat de hervormde gemeente twee predikanten had. Toen Zaalberg kwam was er geen. De ene voorganger was naar Nederland gegaan wegens gezondheidsproblemen, de andere was een half jaar voor de komst van Zaalberg overleden.

Kerk en kolonie

Hoe kwam een predikant uit Nederland terecht in Paramaribo? De aanwezigheid van de gouverneur bij de intrede wijst al in een bepaalde richting. De Nederlandse overheid had een dikke vinger in de kerkelijke pap van Suriname. De start lag bij de kerkenraad van de hervormde gemeente van Paramaribo, toen deze te kampen had met twee vacatures. Zij maakte dit kenbaar aan de gouverneur, zodat de vacatures vervuld zouden worden. De gouverneur op zijn beurt nam contact op met de 'Commissie voor de Zaken der Protestantse Kerken in Nederlands Oost- en West-Indië' in Den Haag. Deze commissie had als taak om de contacten tussen de Nederlandse hervormde kerk en de kerken in Oost- en West-Indië te verzorgen. De commissie verkeerde in een spagaat, want ze was ingesteld door de koning en rapporteerde jaarlijks aan de synode. Dat de koning hier een rol speelde was een gevolg van de Grondwet van 1814 die het gezag over de koloniën uitsluitend bij de koning legde. In 1859 werd Zaalberg door de koning benoemd tot secretaris van de commissie. Wanneer een verzoek van de gouverneur bij de com-

missie binnenkwam, dan deed deze een oproep voor sollicitanten. De volgende stap was het opstellen van een drietal. De namen van het drietal kwamen bij de kerkenraad van Paramaribo, die een keus maakte. De keus werd bekend gemaakt aan de gouverneur, die zich op zijn beurt weer tot Nederland wendde. Uiteindelijk ging het om de goedkeuring van de koning. En dan was het proces gelopen. De kerkenraad van Paramaribo had al eens laten weten meer vrijheid te willen hebben om een eigen predikant te benoemen, maar de commissie voelde daar niets voor.

Buiten spelregels om

Zaalberg was goed op de hoogte van deze procedure. Toch besloot hij - buiten de spelregels om - een brief aan de kerkenraad te Paramaribo te schrijven. In deze brief liet hij weten dat hij beschikbaar was voor een benoeming door de kerkenraad. De kerkenraad wilde dit buitenkansje niet voorbij laten gaan (een predikant uit Den Haag!) en droeg hem voor aan de gouverneur. Niet alleen Zaalberg ging buiten de spelregels om, ook de kerkenraad en dat had ze goed in de gaten. Om de situatie glad te strijken, schreef ze een brief aan de commissie om mee te delen dat het nooit haar bedoeling was geweest om zo te handelen en dat ze natuurlijk uitzag naar het drietal voor de tweede vacature. De gouverneur stemde in met het verzoek van de kerkenraad en verzocht de Nederlandse regering om ook in te stemmen. De uiteindelijke instemming kwam van de koning.

Geliefd en verguisd

In Paramaribo was Zaalberg geliefd en verguisd. Hij probeerde een overstap te maken naar de Evangelisch-Lutherse kerk. Hij raakte in conflict met zijn kerkenraad en de gouverneur probeerde dit conflict op te lossen. In maart 1885 werd bekend gemaakt dat Zaalberg ziekteverlof had gekregen. Nog dezelfde maand stapte hij aan boord van de 'Prins Willem I'. Tijdens de zeereis naar Nederland overleed hij.

Drs. Willem Molemaker

historisch verslag